

Obrtnija.

Slovensko posojilništvo.

Spisal Ivan Lapanje.

(Dalje.)

Kako se je torej začelo slovensko posojilništvo?

Po vzgledu čeških posojilnic in po Schulzejevih nazorih je praktično vpeljal prvo slovensko posojilnico pokojni češki rojak Horak v Ljubljani, ker je bil ondi že pred 35 leti združil nekatere ljubljanske obrtnike v „obratnijsko pomožno društvo“, ki je bilo v prvi vrsti denarna zadruga in je že prvotno slovensko-nemško uradovalo. Vendar je vse drugo slovensko občinstvo na posojilnice javno opozoril še le znani naš domoljub, gosp. dr. Jos. Vošnjak, ki je v letih 1868. po Češkem potoval, da bi se seznanil z ondotnimi razmerami in potem Slovence opozoril na vse, kar je ondi hvalevrednega našel. Res je storil to v „Slovenskem Narodu“, v katerem je posebno to povdarjal, kako je na Češkem z veseljem videl, da so imeli skoro v vsaki vasi svojo „založno“. Na to je povdarjal potrebo tacihi zavodov za Slovence tudi v koledarji (1871) družbe sv. Mohorja, kjer je bil ob enem priobčil tudi pravila za uzor. Praktično pa je skusil napraviti prvo slovensko posojilnico v svojem takratnem službenem kraju, v Šmarji pri Jelšah; to se mu pa ni posrečilo, ker je bil ta kraj prehitro zapustil preselivši se v Slovensko Bistrico.

Vendar so pa istočasno ljutomerski rodoljubi po navodu Schulzejevih knjig in pravil ustanovili že l. 1871. kot društvo tako rekoč prvo slovensko posojilnico, kateri je že bodoče leto tudi kot društvo sledila posojilnica pri sv. Jakobu v Rožni dolini. Da sta obe vzeli Schulze-ja za uzor, to posnamemo že iz tega, ker sta obe vpeljali visoke deleže, in svojo moč posebno v deleže stavili. Za to pa imate dandanes še obe prav velike svote v deležih. Kar se je posojilnic pozneje osnovalo, n. pr. ona v Metliki, ki je zelo stara, si je tudi le bolj Schulze-ja vzelo za uzor; metliška posojilnica ima n. pr. tudi dokaj visoke deleže, od katerih daje precej veliko delnine. Skoraj po enakih uzorih se je osnovala tudi posojilnica na Vrhniki, dasi je pozneje delovati začela. Celjska posojilnica je vpeljala poleg velikih tudi male deleže in to zaradi tega, da si je pridobila s tem davčne olajšave zakona z dne 27. decembra 1880. Po njenem uzoru se je vsled navodov, ki jih je dajala „Zveza“, osnovalo največ slovenskih posojilnic, katere strinjajo nazore Schulze-jeve in Raiffeisnove in se ob enem opirajo, kakor se tudi morajo, na zadružni zakon od l. 1873. In to tudi odobrujemo. Nikakor ne moremo namreč svetovati, če bi to tudi naš zadružni zakon dovolil, da bi posojilnice bile čisto brez deležev, kakor Raiffeisen želi.

Raiffeisenov nasvet, da ostani prihranjena zaloga (rezerva) nedotakljiva za vse čase, je vzprejel tudi zakon od 1. junija 1889., na kateri se je žužemberška in loška

posojilnica ozirala pri svojih pravilih in pa tudi krška, ki je bila svoja pravila z ozirom na ta zakon spremenila. Na drugi strani pa se z Raiffeisnovimi nazori, po katerih je deloma osnovanih nekaj posojilnic na Koroškem, nikakor ne strinjamo, da bi posojilnica le v svoji vasi (župniji) delovala. To je premajhen delokrog. Zato take posojilnice nikakor ne morejo prav uspevati. Imajo premalo duševnih in materijelnih močij na razpolaganje. Največ slovenskih posojilnic si je izvolilo jeden sodni okraj za svoje torišče. Take tudi najboljše uspevajo, zlasti če imajo sedež na mestu sodišča, in če so v dobrih rokah. Takih posojilnic je tudi na Štajarskem in Kranjskem največ, tudi na Primorskem se ravnaajo večinoma po tem vzgledu. Le na Koroškem ni bilo mogoče povsod ravnati se po tem načelu, ker baš na sedeži sodišč ni bilo dobiti za to posel potrebnih domoljubov. Mi želimo, da bi se stare in nove posojilnice ravnale po duhu in navodih, katere daje „Zveza slovenskih posojilnic“, da postanejo na ta način slovenske posojilnice zdrava in krepka specialiteta mej avstrijskimi posojilnicami.

Te nazore zastopa v obče tudi „zveza slovenskih posojilnic“, vendar to društvo noče ničesar slišati o Raiffeisnovih zavodih in noče priporočevati, da bi se nove ali stare posojilnice ravnale po zakonih z dne 1. junija 1889. in z dne 14. junija 1894. Strinjamo se v tej točki z nazori tega društva, da se Raiffeisenove posojilnice Slovincem ne priporočujejo, odobrujemo tudi uzorna pravila „zveze“ iz prejšnjih let, katerim dajemo celo prednost pred sicer obširnimi in temeljitimi uzornimi pravili, katera so letos na svetlo prišla v „letopisu“; vendar nikakor ne moremo pritrjevati tem nazorom društva „zveze slovenskih posojilnic“, da bi se pri snovanju novih posojilnic omenjena nova zakona popolnoma prezirala. Dokler je bilo malo slov. posojilnic, dokler so se snovale posojilnice v velikih krajih, je bilo čisto primerno, da so se urejevale bolj po Schulze-jevih nazorih, vsled katerih niso bile omejene ne glede obsega (terena), ne glede visokosti deležev in tudi ne glede na način posojevanja.

(Konec sledi.)

Obrtnijske raznoterosti.

Analinovo črnilo za kopiranje brez stiskalnice se napravi, ako se 40 g nigrosina z gorko vodo fino zdrobi, potem pridene 7 g glicerina in 6 g grozdnega sladkorja in končno vse toliko zredči, kolikor je potrebno za pisanje.

Raba glicerina za strojarje. Da usnje ni pretrdo, se doseže, ako se stroju pridene nekaj glicerina.

Naprava popolno prozorne kože. Raztopi se 4 do 8 delov kolodijske volne v etru ali alkoholu, in sicer del volne v 100 delih tekočine, potem se pridene ricinusovega olja kake 4 % in kakih 10 % kanadskega balzama. To se vlije na zrkalo pločo in posuši z zračnim tokom 50° gorkote. Dobi se tako koža, skozi katero se vidi, kakor skozi steklo, ki je elastična in jej ne škodujejo kisline in alkaliije.

Nova lesna lužila. Petdeset gramov alizarina raztopi v litru vode in pridene nekaj kapljic salmijaka, toliko da se opazi hud duh salmijaka, in s to tekočino namaži poprej dobro posušeni les. Hrastov in jelkov les postane rumenorjav, ja-

vorjev pa rudečerujav. Če se je pa les poprej že bil namazal z raztoplino 10 gramov klorovega barijuma v litru vode, postane jelkin in hrastov les rujav, javorjev pa temnorujav. Če se pa klorov barij nadomesti z 10 grami kristalizovanega klorovega kalcija, pa postane jelkov les rujav, hrastov rudečkastorujav in javorjev temnorujav. dočim pri rabi 20 gramov žveplenokisle magnezije postane jelkov in hrastov les temnorujav in javorjev temnovijolčastorujav.

Kmetijstvo.

Jabolčni šampanjec.

Če tudi se napravi iz sadnih vin po vrenji v steklenicah šumeče vino, vendar je tov največ slučajih predrago, in zahteva preveč časa, da bi se napravila cena pijača. Da se iz sadnega mošta napravi šampanjec, je jedino umestno, da se nasiti z ogljikovo kislino, vendar je potrebno, da se je dotično vino že nekoliko vležalo in dobro izvirelo, predno se je nasičevalo z ogljikovo kislino.

Sadno vino mora biti torej brez napake, napravljeno iz zdravih jabelk, kajti vsak tuj okus se dvakrat tako močno opazi, ako se vino nasiči z ogljikovo kislino. Za napravo šampanjca ni dobro rabiti milega jabolčnega vina, temveč narejenega iz kislih pustejših jabolk, ki so pa vendar dobro dozorela. Že pri napravi jabolčnega vina se je ozirati na to, če se bode vino rabilo za napravo šampanjca. Gledati je treba na to, da zdrozga pride kolikor je moč z železom ali drugimi kovinami v dotiko, ker vino dobi modro ali črno barvo, ako je v njem le malo železa, zaradi tega naj se mečkajo jabelka s kamni. Tudi naj se rabijo take stiskalnice, v katerih odtekajoči mošt ne pride v dotiko z železom. Tudi se ne sme zdrozga dolgo pustiti na zraku, temveč se mora hitro iztisniti, kajti hitro se premeni, ako je na zraku. 100 zmečkanih jabelk se pridene 10 litrov vode, v kateri se je razstopilo 3 kile čistega sladkorja. Jabolčni mošt mora vreti v zdravih nežvepljanih sodih, v katerih je bilo poprej vino.

Ko je vino končalo prvo burno vrenje, pretoči se v čiste, nežvepljene sode, in ko se ščisti, se zopet pretoči in to se tako dolgo ponavlja, dokler se več ne kali. Na to se jabolčno vino lepša z gelatino in taninom, kakor se lepšajo druga vina. Ko se kako 14 dnij po lepšanju ustavi, se pa zopet pretoči. Da se prepričamo, če je vino že zrelo za steklenice, ga natočimo jedno steklenico, rahlo zamašimo ter denemo v gorko sobo. Če se v 14 dneh vino ne skali, se lahko nasiči s kislino. Če se pa še skali, ga je pa treba še pretakati in lepšati.

Za napravo jabolčnega šampanjca rabi se lahko čisto jabolčno vino ali pa pomešano z grozdnim vinom, samo da se mora že mošt pomešati, da že vkupe dozori.

Večkrat se pa jabolčno vino ne more dolgo sčistiti, tako vino se mora na 50° razgreti, to je pasterirati, kar se vrši s posebnim Neukommovim aparatom. Vino se pa potem mora še pretočiti ali pa precediti skozi koščeno

oglje, da se sčisti. Nasičuje z ogljikovo kislino in polni v steklenice se pa jabolčno vino ravno tako kakor druga vina.

Kmetijske raznoterosti.

Čistenje graha za seme. Grah za seme se sčisti, ako se usiplje po poševno razprti konjski plahti. Dobri grah zdrsi s plahte, dočim plevelj in pa slabi grah na njej obvisi. Plahta se mora seveda večkrat sčistiti.

Polže preganjajo na Francoskem z vrtov s tem, da jim natrosijo kupce pšeničnih otrobov. Polži jako radi jedo take otrobe, se hitro zbero na kupcih in se lahko potem pobero.

Divji kostanj v gozdu. Dobro je na bolj redkih krajih v gozdih zasaditi divji kostanj. Sadje tega drevesa daje dobro pičo za divjačino.

Poučni in zabavni del.

Deset let v Ameriki.

(Iz osebnih spominov Rusa P. Tverskega.)

VI.

(Dalje.)

Kandidati se določijo na posebnih shodih, sestavljenih iz členov stranke izbranih na strogo določen način. Kandidate za skupne zadeve Zjedinjenih držav določajo zvezni shodi, kandidate za posamezne države po shodih posameznih držav itd. Seznam kandidatov imenuje se tickes in je po njegovem namenu zvezni, državni, kongresni, mestni itd. Zvezne volitve so vsaka štiri leta in pri njih se volita predsednik in podpredsednik Zjedinjenih držav. Kongresne volitve so vsaki dve leti in pri njih se volijo člani za spodnjo zbornico. Državne volitve so v nekaterih državah vsako leto, v drugih na dve, tri ali štiri leta, kakor je po zakonu določen čas za službovanje guvernerja in družih državnih uradnikov. To velja tudi za mestne, grofijske in okrajne volitve. Samo posebi se razume, da vsake volitve stanejo denar družbene razrede, grofije, državo in zvezo, pa tudi volilce same; zaradi tega so nekatere države vpeljale vse volitve na jeden dan za štiri leta.

Ta uredba pa ima mnogo nasprotnikov, kajti daje priložnost za barantanje z glasovi, o katerem sem že višje omenil. Volilni listki se črtajo in popravljajo; če vi volite mojega kandidata za predsednika, volim jaz vašega za guvernerja i. t. d. Novoangleške države so ohranile čiste volitve v tem oziru. Imajo različne čase za grofijske, mestne, državne in zvezne volitve, in sedaj je močna agitacija tudi v nekaterih družih državah, da bi razdelili te različne volitve in tako onemogočili barantanje z glasovi. Ob predsedniških volitvah 1888. leta sem bil večkrat v Novem Jorku po opravkih in se sešel s predsednikom republikanskega zveznega volilnega odbora, zastopnikom pensilvanjske države v senatu Zjedinjenih držav, Matthewm Quayem. Ta znameniti organizator je že teden pred volitvami točno povedal, kakšen bode izid. Ljudje, ki so vodili volitve v raznih državah bili so tako dobro izbrani,